

JOURNAL OF TECHNOLOGY AND INNOVATIVE RESEARCH

VOLUME-1, ISSUE-6, 2026

NATIONAL TRADITIONS AND INNOVATIVE SOLUTIONS IN STAGE COSTUME DESIGN

PhD. Xojiakbar Oxundadayev, student Zebo Rasuljonova

Namangan State Technical University

Abstract: This article examines the issues of the combination of national traditions and innovative solutions in the design of stage costumes. Stage costumes are analyzed not only as a means of creating an image, but also as an important artistic element that reflects national culture and aesthetic values. The importance of digital design technologies, innovative materials, transformative structures and lighting effects in the design of stage costumes is also highlighted.

Keywords: stage, costume, national, tradition, design, theater, fashion, aesthetics, image, modern, innovative, public, holiday, decoration

SAHNA LIBOSLARI DIZAYNIDA MILLIY AN'ANALAR VA INNOVATION YECHIMLAR

San'atshunoslik fanlari bo'yicha falsafa doktori Oxundadayev Xojiakbar

Maxamadali o'g'li,

Talaba Rasuljonova Zebo Abdurashid qizi

Namangan Davlat texnika universiteti

Annotatsiya: Mazkur maqolada sahna liboslari dizaynida milliy an'analar va innovatsion yechimlarning o'zaro uyg'unlashuvi masalalari tadqiq etilgan. Sahna liboslari nafaqat obraz yaratish vositasi, balki milliy madaniyat va estetik qadriyatlarni namoyon etuvchi muhim badiiy unsur sifatida tahlil qilingan. Shuningdek, raqamli loyihalash texnologiyalari, innovatsion materiallar, transformatsiyalanuvchi konstruksiyalar va yorug'lik effektlarining sahna liboslari dizaynidagi ahamiyati yoritilgan.

JOURNAL OF TECHNOLOGY AND INNOVATIVE RESEARCH

VOLUME-1, ISSUE-6, 2026

Kalit so'zlar: sahna, libos, milliy, an'ana, dizayn, teatr, moda, estetika, obraz, zamonaviy, innovatsion, ommaviy, bayram, dekoratsiya

Kirish. Bugungi globallashuv sharoitida milliy madaniyatni asrab-avaylash va uni zamonaviy talablarga mos ravishda rivojlantirish muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Ushbu jarayonda sahna san'ati va uning tarkibiy qismi bo'lgan sahna liboslari alohida ahamiyat kasb etadi. Sahna libosi nafaqat aktyor yoki ijrochining kiyimi, balki tomoshabin bilan vizual muloqotni amalga oshiruvchi, badiiy obrazni shakllantiruvchi hamda asarning g'oyaviy mazmunini ochib beruvchi muhim san'at vositasidir. Sahna kostyumi teatr, opera, balet, estrada va raqs san'atida obraz yaratishning ajralmas qismi hisoblanadi. U personajning xarakteri, yoshi, kasbi, ijtimoiy mavqei, yashash muhiti va tarixiy davri haqida ma'lumot beradi. Shu sababli kostyum dizayni sahna asarining umumiy badiiy konsepsiyasini yaratishda muhim o'rin egallaydi. Zamonaviy dizayn rivojlanishi natijasida sahna liboslariga qo'yiladigan talablar ham o'zgarmoqda. Endilikda kostyumlar nafaqat estetik jihatdan jozibador, balki funksional, qulay va texnologik jihatdan mukammal bo'lishi zarur. Shu bilan birga milliy madaniyatni ifodalovchi an'anaviy elementlarni saqlab qolish ham muhim ahamiyatga ega. Ayniqsa, o'zbek milliy matolari, kashtachilik san'ati, zardo'zlik va xalq amaliy bezak san'ati elementlaridan foydalanish sahna liboslariga o'ziga xos milliy ruh bag'ishlaydi.

Mazkur maqolaning maqsadi sahna liboslari dizaynida milliy an'analar va innovatsion yechimlarning o'rnini aniqlash hamda ularning o'zaro uyg'unlashuvi natijasida yaratilayotgan zamonaviy dizayn konsepsiyalarini tahlil qilishdan iborat.

Asosiy qism. Sahna liboslari dizaynining nazariy asoslari.

JOURNAL OF TECHNOLOGY AND INNOVATIVE RESEARCH

VOLUME-1, ISSUE-6, 2026

Teatr sintez san'ati bo'lib, jamiyat hayotida, tomoshabinlarning ma'naviy va estetik tarbiyasida muhim o'rin tutadi. Unda dramaturgiya, musiqa, tasviriy san'at, raqs, me'morlik va dizayn ajralmas birlikni tashkil etadi. Teatrning muhim vositalaridan biri sahna liboslaridir. Sahna libosi – bu sahna asarida ishtirok etuvchi obrazning tashqi qiyofasini shakllantirishga xizmat qiluvchi badiiy vositalar majmuasidir. U kiyim, poyabzal, bosh kiyim, aksessuarlar va dekorativ elementlarni o'z ichiga oladi. Kostyumning dizayni sahna bezagi, yorug'lik, grim va aktyor ijrosi bilan uzviy bog'liq holda yaratiladi. Sahna libosi nafaqat aktyorning tashqi ko'rinishini belgilaydi, balki tomoshabinga obrazning mohiyatini yetkazishda ham xizmat qiladi. Teatr olamida personajni yaratishda aynan kostyumdan u mansub bo'lgan madaniyatni ikonografik tarzda hikoya qilish, sahnadagi subyektivlikning jismoniy va ruhiy xususiyatlarini kuchaytirish uchun foydalaniladi. Bu rejissyorlik va sahna ko'rinishi tanlovlarini kelishish orqali boshqariladigan murakkab ish bo'lib, bu tanlovlar pyesa yozilgan davr bilan mos kelishi shart emas [1]. Tomoshabin sahnada paydo bo'lgan qahramon haqida dastlabki tasavvurni aynan uning tashqi ko'rinishi orqali oladi. Sahna liboslarining shakli, rangi, matosi va bezaklari personajning xarakteri hamda ichki dunyosini ifodalashga xizmat qiladi. Sahna liboslari sahna san'atining turi va janriga qarab turlicha vazifalarni bajaradi. Teatr, opera, balet, musiqiy tomoshalar, sirk, ommaviy bayramlar va folklor tadbirlarida kostyumlarning konstruktiv yechimlari va badiiy xususiyatlari bir-biridan farq qiladi.

Ommaviy tomoshalar ssenografiyasida rassomlik va amaliy san'atning o'rni katta. Ayniqsa, ommaviy tomoshalar sahna dekoratsiyasida mahobatli rassomlik alohida ahamiyatga ega. Barcha tomosha bloklarida ishtirokchilar chiqadigan sahna bezagi, orqa fon tomoshaning muvaffaqiyatini ta'minlaydi. Sahna dekoratsiyasi tomoshalarda alohida mazmun kasb etadi. Aynan dekoratsiya tomosha g'oyasini o'zida aks ettira oladi. Ba'zi dekoratsiyalarda rassomlik bilan bir qatorda amaliy san'at, raqs san'ati ham

JOURNAL OF TECHNOLOGY AND INNOVATIVE RESEARCH

VOLUME-1, ISSUE-6, 2026

hamohang ishlatiladi. Masalan, festival, sport musobaqalari va karnavallarning ochilishi va yopilishida sahna bezagi tomoshani to'liq qiziqarli qilish uchun yetishmasligi mumkin. Bunda ishtirokchilar yordamida jonli dekoratsiya yaratish mumkin. Bunday holatni badiiy fon bilan sahna dekoratsiyasi uyg'unligi deb ham atash mumkin [2]. Ya'ni ommaviy bayram tomoshalari, folklor festivallarda qo'llaniladigan sahna liboslari o'zining yirik hajmli shakllari, yorqin ranglari va dekorativligi bilan ajralib turadi. Bunday tomoshalarda kostyumlar obraz yaratish va sahnaning umumiy badiiy kompozitsiyasini boyitish vazifasini ham bajaradi. Liboslar dekoratsiya elementlari bilan uyg'unlashib, quyosh, gullar, qushlar, qanotlar, milliy naqshlar yoki me'moriy shakllarni ifodalovchi kompozitsion yechimlarni hosil qiladi. Dekorativ kostyumlar katta hajmli konstruksiyalar, aplikatsiyalar, yorqin ranglar va qo'shimcha elementlar yordamida yaratiladi. Bunday kostyumlar sahna dekoratsiyasining davomchisi sifatida tomoshabinda yaxlit badiiy taassurot uyg'otadi. Zamonaviy ommaviy tomoshalarda kostyumlar ko'pincha dekoratsiya, yoritish va multimedia vositalari bilan uyg'un holda ishlatiladi. Natijada kostyum mustaqil badiiy obrazdan tashqari sahna makonining ajralmas qismiga aylanadi. Ayniqsa, O'zbekistonning Mustaqillik bayrami, Navro'z tantanalari, «Sharq taronalari» xalqaro musiqa festivali va turli folklor bayramlarida qo'llaniladigan sahna liboslari yirik dekorativ shakllar, milliy ornamentlar va yorqin ranglar orqali umumiy sahna kompozitsiyasini boyitadi (1-rasm). Bu esa kostyumlarning dekorativ va kommunikativ funksiyalarini yanada kuchaytiradi.

JOURNAL OF TECHNOLOGY AND INNOVATIVE RESEARCH

VOLUME-1, ISSUE-6, 2026

1-rasm. Navro'z tantanalari

O'zbek teatrida milliylikni ifodalashda kostyum va dekoratsiyalar ham muhim ahamiyatga ega. Teatr sahnasida o'zbek xalqining an'analari, urf-odatlar va madaniyati aks ettiriladi. Kostyumlar, o'zbek xalqining kiyim-kechak madaniyatini ifodalaydi va sahna asarining muhitini yaratadi. O'zbek milliy kiyimlari, o'ziga xos rang-barangligi va naqshlari bilan sahna asarining estetik jihatini yanada boyitadi. Dekoratsiyalar esa, sahna asarining mavzusini chuqurroq ochishga yordam beradi va tomoshabinlarni voqea-hodisalarga yanada yaqinlashtiradi [3].

Larisa Lozinskayaning 2024-yilda chop etilgan “Semiotic Interpretation of Stage Costume” maqolasida sahna kostyumi semantik axborot tashuvchi vosita sifatida tahlil qilingan. Tadqiqot natijalariga ko'ra, XX–XXI asrlarda sahna kostyumlari tobora kuchli ramziylik kasb etib bormoqda va tomoshabin obraz haqidagi ma'lumotlarning katta qismini aynan kostyum orqali qabul qilmoqda. Mualliflarning ta'kidlashicha, milliy kostyum ma'lum bir xalq madaniyatini ifodalovchi ramziy tizim bo'lib, sahnada personajning etnik mansubligini aniqlash imkonini beradi.

JOURNAL OF TECHNOLOGY AND INNOVATIVE RESEARCH

VOLUME-1, ISSUE-6, 2026

Milliy an'analar har qanday xalq madaniyatining ajralmas qismi hisoblanadi. Ular asrlar davomida shakllangan estetik qarashlar, urf-odatlar va badiiy didning mahsuli sifatida namoyon bo'ladi. O'zbek sahna liboslari dizaynida ham milliy an'analar muhim o'rin tutadi. O'zbek sahna liboslari dizaynida milliylikni ifodalovchi asosiy vositalardan biri atlas va adras matolaridir. Ushbu matolar tabiiy ipak asosida tayyorlanishi, yorqin ranglari va milliy naqshlari bilan ajralib turadi. Sahna yoritgichlari ostida atlas va adrasning yorug'likni qaytarish xususiyati kostyumning vizual ta'sirchanligini oshiradi. Shu sababli ular milliy raqs ansambllari, folklor jamoalari va estrada chiqishlarida keng qo'llaniladi. Shuningdek, zardo'zlik va kashtachilik elementlari o'zbek sahna kostyumlarining badiiy qimmatini oshiruvchi asosiy omillardan hisoblanadi. Ayniqsa, Buxoro zardo'zlik maktabiga mansub oltin va kumush iplar bilan ishlangan naqshlar tantanavor sahna obrazlarini yaratishda keng foydalaniladi. Bu elementlar nafaqat dekorativ vazifani bajaradi, balki milliy madaniyat va tarixiy merosni ifodalovchi vosita sifatida ham xizmat qiladi. Demak, ilmiy tadqiqotlar sahna kostyumining nafaqat kiyim, balki murakkab vizual-belgili tizim ekanligini ko'rsatadi. Milliy an'analar asosida yaratilgan sahna liboslari tomoshabinga ma'lum madaniy axborotni yetkazish, obrazning badiiy ta'sirchanligini oshirish hamda milliy identifikatsiyani namoyon etishda muhim ahamiyat kasb etadi (2-rasm).

Milliy an'analarni saqlab qolish va ularni zamonaviy talablarga moslashtirish bugungi sahna dizaynining asosiy vazifalaridan biridir. Bu jarayon milliy madaniyatni keng targ'ib qilish va yosh avlodga yetkazishda muhim ahamiyat kasb etadi.

JOURNAL OF TECHNOLOGY AND INNOVATIVE RESEARCH

VOLUME-1, ISSUE-6, 2026

2-rasm. Milliy an'analar asosida yaratilgan sahna liboslari

Innovatsion texnologiyalar va zamonaviy yechimlar

XXI asrda dizayn sohasining rivojlanishi sahna liboslari yaratilish jarayoniga ham katta ta'sir ko'rsatdi. Zamonaviy texnologiyalar dizaynerlarga yangi shakllar, materiallar va konstruktiv yechimlarni qo'llash imkonini bermoqda. Bugungi kunda sahna kostyumlarini loyihalashda kompyuter grafikasi va 3D modellashtirish dasturlaridan keng foydalaniladi. Ushbu texnologiyalar yordamida kostyumning tayyor holatdagi ko'rinishini oldindan baholash, matolar va ranglarning uyg'unligini tekshirish hamda zarur o'zgartirishlar kiritish mumkin. Innovatsion materiallarning yaratilishi ham sahna liboslari dizaynini yangi bosqichga olib chiqdi. Yengil sintetik tolalar, elastik matolar va maxsus qoplamali materiallar ijrochining erkin harakatlanishini ta'minlaydi. Ayniqsa, raqs va musiqiy chiqishlar uchun mo'ljallangan kostyumlarda bunday materiallardan foydalanish katta ahamiyatga ega. So'nggi yillarda LED yoritgichlar bilan bezatilgan kostyumlar ham ommalashmoqda. Bunday kostyumlar sahna harakati davomida turli ranglarda yoritilib, tomoshabinda kuchli vizual taassurot uyg'otadi.

JOURNAL OF TECHNOLOGY AND INNOVATIVE RESEARCH

VOLUME-1, ISSUE-6, 2026

Interaktiv texnologiyalar asosida yaratilgan kostyumlar esa musiqa va yorug‘lik bilan uyg‘unlashgan holda ishlashi mumkin.

Transformatsiyalanuvchi kostyumlar zamonaviy sahna dizaynining yana bir muhim yo‘nalishi hisoblanadi. Bunday kostyumlar spektakl yoki konsert davomida shaklini o‘zgartirishi, ayrim qismlari ajralishi yoki yangi ko‘rinishga kirishi mumkin. Bu esa sahna asarining dinamikligini oshirishga xizmat qiladi. Shuningdek, ekologik dizayn tamoyillarining rivojlanishi natijasida qayta ishlangan materiallar va ekologik xavfsiz matolardan foydalanish tendensiyasi kuchaymoqda. Bu esa sahna kostyumlari ishlab chiqarishda barqaror rivojlanish tamoyillarini joriy etishga imkon yaratadi.

Milliylik va innovatsiyaning uyg‘unlashuvi

Zamonaviy sahna liboslari dizaynining eng muhim xususiyatlaridan biri milliy an‘analar va innovatsion texnologiyalarning uyg‘unlashuvidir. Dizaynerlar milliy merosni saqlagan holda zamonaviy moda tendensiyalarini qo‘llash orqali yangi badiiy yechimlarni yaratmoqdalar. O‘zbek sahna kostyumlarida atlas va adras matolaridan foydalanilgan holda zamonaviy siluetlar yaratilmoqda. An‘anaviy kashtalar kompyuter dasturlari yordamida qayta ishlanib, yangi kompozitsion shakllarda qo‘llanilmoqda. Natijada milliy ruhni saqlab qolgan, ammo zamonaviy estetik talablarga javob beruvchi kostyumlar yaratilmoqda. Bugungi kunda ko‘plab estrada xonandalari, teatr rassomlari va moda dizaynerlari milliy ornamentlarni stilizatsiya qilish orqali sahna obrazlarini boyitmoqdalar. Bunday yondashuv nafaqat milliy madaniyatni targ‘ib qiladi, balki xalqaro miqyosda O‘zbekiston madaniy qiyofasini namoyish etishga ham xizmat qiladi. Milliy va innovatsion elementlarning uyg‘unligi sahna kostyumlarining badiiy ta’sirchanligini oshirib, tomoshabinlarda estetik qiziqish uyg‘otadi. Shu bilan birga bu jarayon milliy identifikatsiyani saqlash va rivojlantirishning samarali vositasi hisoblanadi.

Xulosa

JOURNAL OF TECHNOLOGY AND INNOVATIVE RESEARCH

VOLUME-1, ISSUE-6, 2026

Sahna liboslari dizayni sahna san'atining muhim tarkibiy qismi bo'lib, obraz yaratish, estetik ta'sir ko'rsatish va milliy madaniyatni targ'ib qilishda muhim ahamiyatga ega. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, o'zbek milliy liboslariga xos bo'lgan atlas, adras, kashtachilik, zardo'zlik va an'anaviy naqshlar zamonaviy sahna kostyumlarining badiiy qimmatini oshiruvchi muhim omillar hisoblanadi. Zamonaviy texnologiyalar, jumladan, 3D modellashtirish, innovatsion materiallar, LED yoritgichlar va transformatsiyalanuvchi konstruksiyalar sahna kostyumlari imkoniyatlarini yanada kengaytirmoqda. Milliy an'analar va innovatsion yechimlarning uyg'unlashuvi natijasida yaratilayotgan sahna liboslari milliy madaniyatni saqlash, rivojlantirish va xalqaro miqyosda targ'ib qilishga xizmat qilmoqda. Kelgusida sahna liboslari dizaynida raqamli texnologiyalar va milliy bezak san'ati elementlarini yanada kengroq qo'llash, yangi badiiy va konstruktiv yechimlarni ishlab chiqish muhim ilmiy-amaliy vazifalardan biri bo'lib qoladi.

Foydalangan adabiyotlar ro'yhati

1. Ciammaichella M. Kostyumlar dizayni: Teatr sahnalari uchun liboslarni raqamlashtirish va tasvirlash // Raqamli meros tadqiqotlari jurnali. – Indiana: Indiana universiteti nashriyoti- 2025, 90-91 bet.
2. Oxundedayev X.M. O'zbekistonning ommaviy bayram tomoshalari ssenografiyasi va turlari // O'zbekiston tasviriy va amaliy bezak san'atining dolzarb masalalari: nazariya va amaliyot. – T: "Lesson Press" nashriyoti-2024, 248-249 bet.
3. Gaibnazarova N.A. Teatr va milliy o'zlik: O'zbek sahna san'atida milliy o'ziga hoslikni ifodalanishi //Ta'limning zamonaviy transformatsiyasi.– T:Tadqiqotlar.uz, 2025, 335 bet

